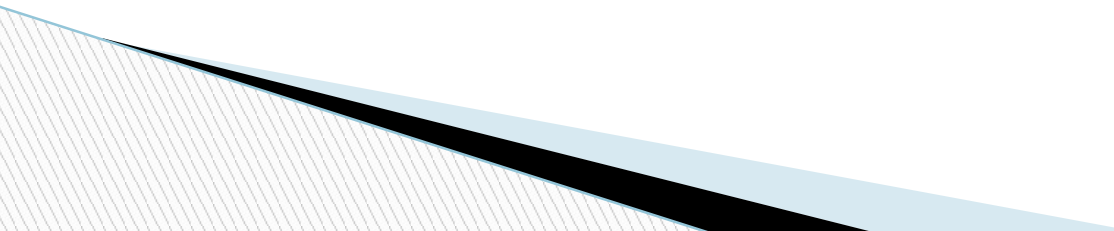
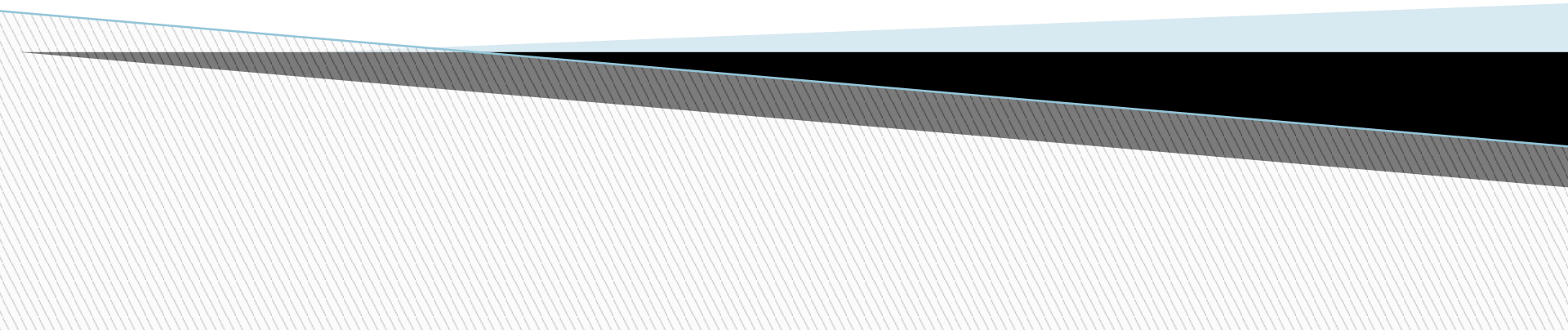

Лекція 4. РИМСЬКЕ СІМЕЙНЕ ПРАВО

План

1. Римська сім'я та види споріднення.
  2. Римський шлюб та його види.
  3. Особисті та майнові відносини між подружжям.
  4. Відносини батька та дітей.
  5. Опіка, піклування та усиновлення.
-

1. Римська сім'я та види споріднення

Структура римської сім'ї (**familia**)

Батько (*dominus, pater familiae*)

Особи свого права

Persona sui juris

Дружина, діти

Особи чужого права

Persona alieni juris

Раби, кабальні

Не є носіями правового статусу

Влада домовладки

над
дружиною

manus

над
дітьми

patria
potestas

над
рабами

dominica
potestas

Види римської сім'ї

Агнатська

заснована на юридичній владі домовладки над дітьми, онуками і правнуками по чоловічій лінії

Когнатська

заснована на кровному спорідненні

Когнатське споріднення

пряма лінія

(особи, що походять один від одного)

Батько
|
Син
|
Онук
|
Правнук

побічна лінія

(особи, що походять від спільного предка)

Дядько
|
Брат, сестра
|
Племінник

Види рідних братів та сестер

Брати, сестри

```
graph TD; A[Брати, сестри] --> B[Повнорідні  
(мають спільних батьків)]; A --> C[Неповнорідні]; C --> D[Однокровні  
(мають спільного батька)]; C --> E[Одноутробні  
(мають спільну матір)];
```

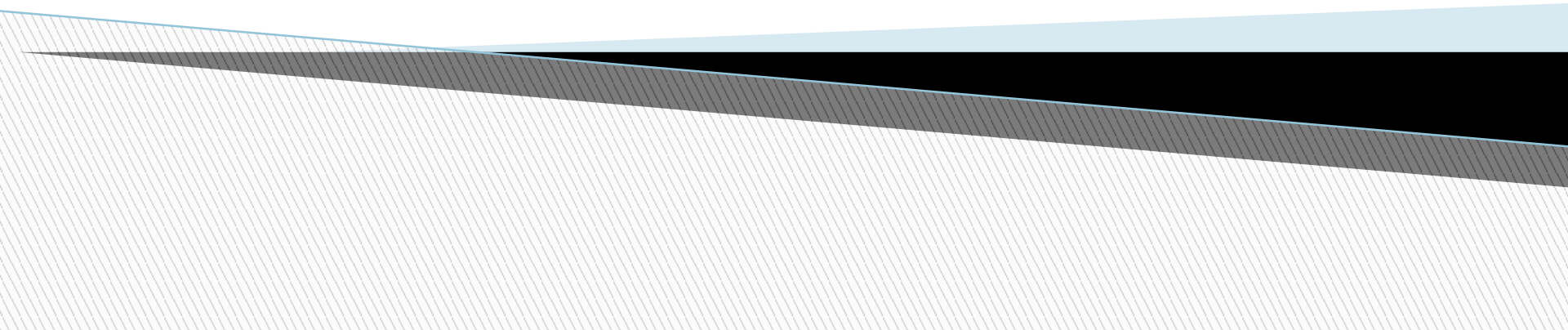
Повнорідні
(мають спільних батьків)

Неповнорідні

Однокровні
(мають спільного батька)

Одноутробні
(мають спільну матір)

2. Римський шлюб та його види

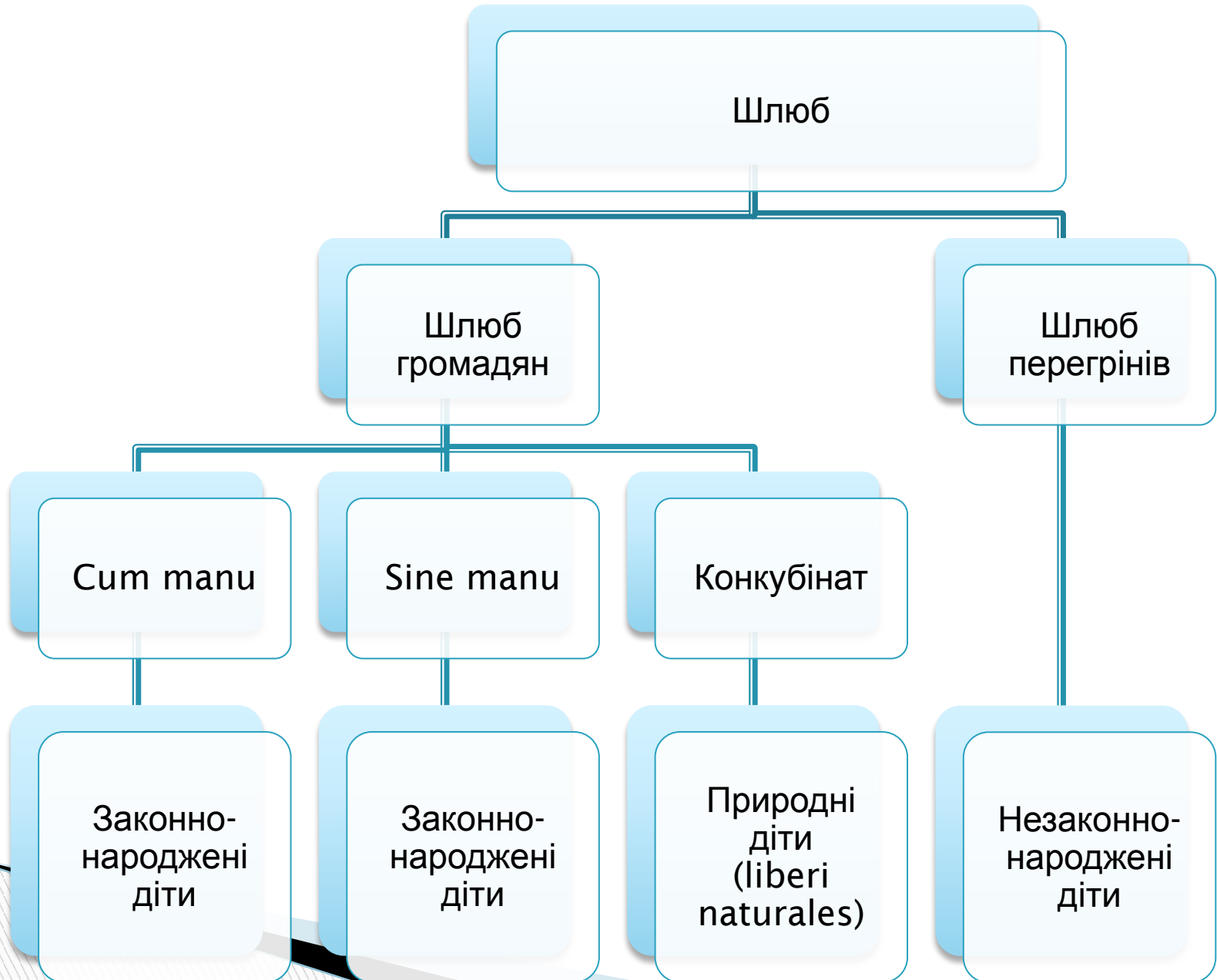

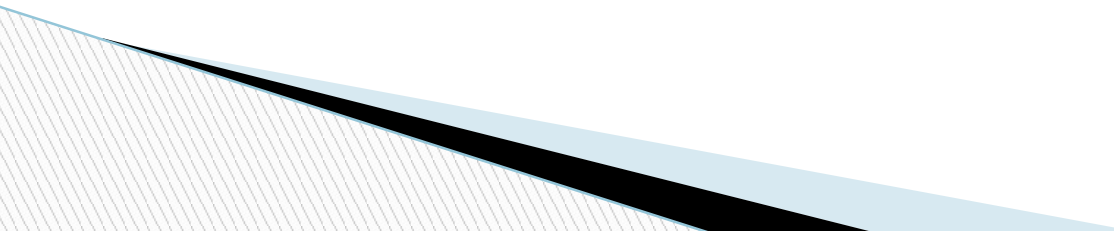
Шлюб (matrimonium) – це союз чоловіка та жінки, поєднання всього життя, єдність божого та людського права.

Модестин (11.23.2.1)

Види римських шлюбів

Умови укладення шлюбу:

- згода на шлюб наречених та їх домовладик;
  - наявність права на шлюб (*jus concubii*);
  - шлюбний вік (12 років – жінки, 14 – чоловіки);
  - неперебування в іншому шлюбі;
  - недопущення близького споріднення (рання республіка – до 6 коліна, пізня республіка – до 3 коліна; імперія – до 2 коліна);
  - додержання року жалоби (для вдови);
  - проведення заручин.
-

Форми укладення шлюбу *суптани*:

конфедерація

релігійний
обряд

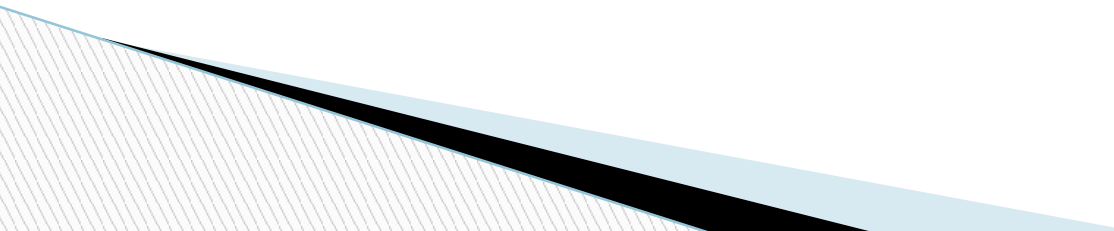
коемпція

символічна
купівля-
продаж
дружини

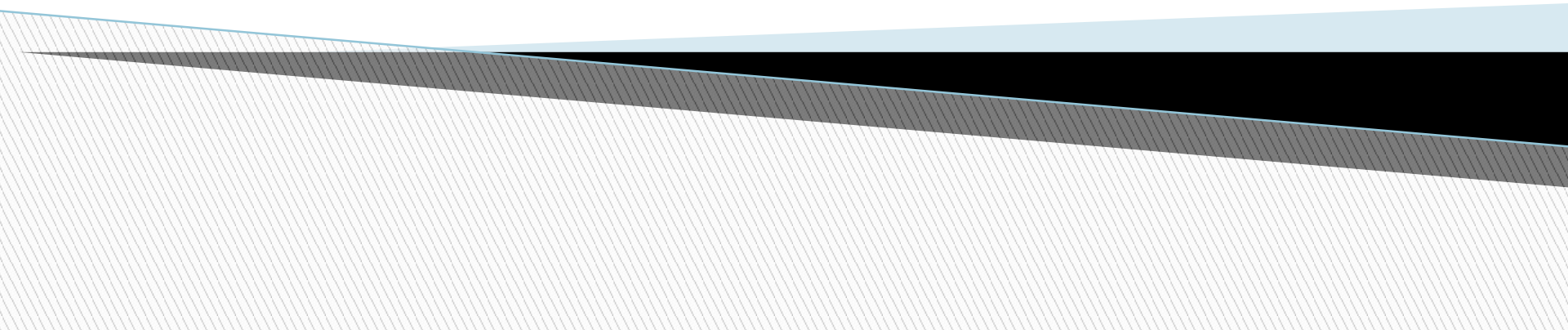
usus

проживання
з чоловіком
протягом
року

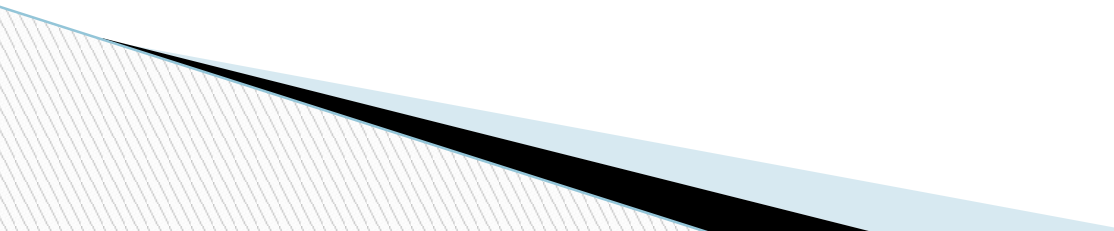
Підстави припинення шлюбу:

- смерть одного з подружжя;
  - втрата свободи (рабство, полон) одним із подружжя;
  - позбавлення громадянства;
  - розірвання шлюбу.
-

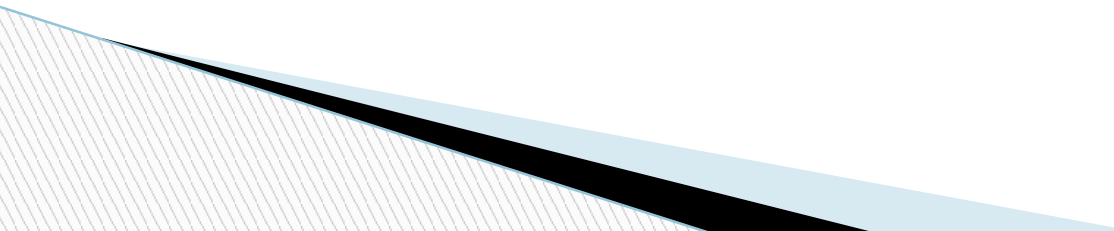
3. Особисті та майнові відносини між подружжям

Особливості шлюбу **суп тапи**:

- дружина переходить до фамілії чоловіка;
  - чоловік вправі вимагати повернення дружини від будь-яких інших осіб;
  - усе майно дружини переходить до власності чоловіка;
  - дружина на рівні з дітьми спадкує за чоловіком.
-

Особливості шлюбу *sine manu*:

- дружина залишається у своїй попередній фамілії;
  - право представництва дружини переходить від її батька до чоловіка;
  - чоловік та дружина вправі пред'являти позови один до одного;
  - майно чоловіка та дружини є їх особистою власністю;
  - дарування між подружжям не допускається.
-

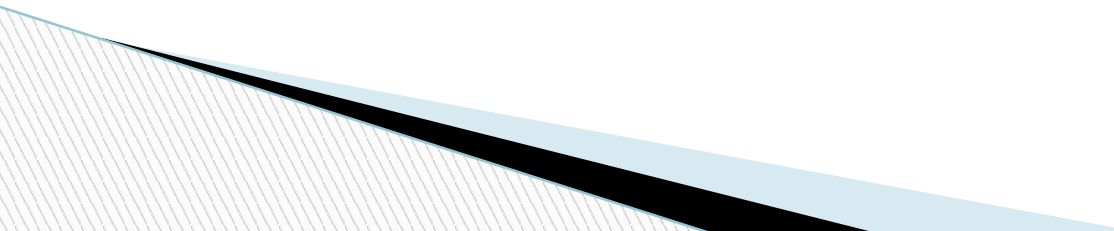
Правові режими майна подужжя

Шлюбний
подарунок
(donatio)

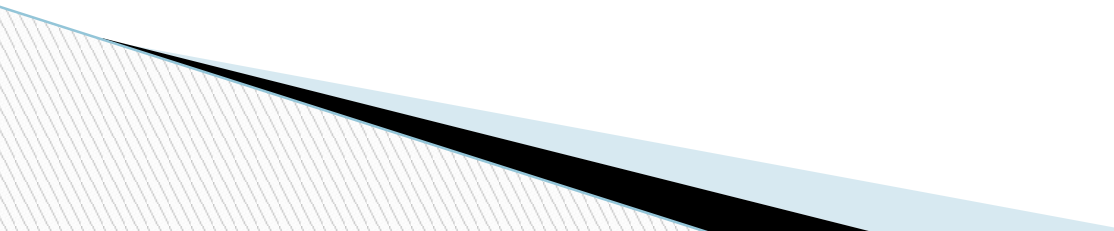
Загальне
майно

Посаг (dos)

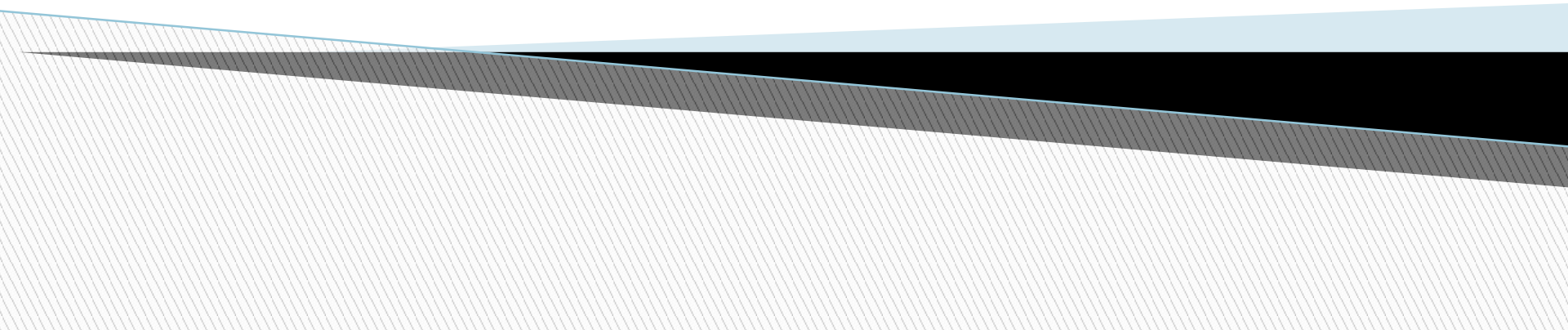
Правовий режим посагу (dos):

- посаг передається у власність чоловіка дружиною чи її батьком;
  - у випадку розлучення з ініціативи чи вини чоловіка, а також його смерті, посаг повертається дружині чи її батьку;
  - у випадку розлучення з ініціативи чи вини дружини, а також її смерті, посаг залишається чоловіку;
  - у випадку повернення посагу дружині, з нього може вираховуватися частка, необхідна чоловікові для утримання дітей.
-

Правовий режим шлюбного подарунку (**donatio**):

- донатій здійснюється до або під час шлюбу;
  - батько чоловіка зобов'язаний передати донатій невістці;
  - донатій не може відчужуватися протягом перебування у шлюбі;
  - у випадку розлучення з ініціативи чи вини чоловіка, донатій переходить у власність жінки.
-

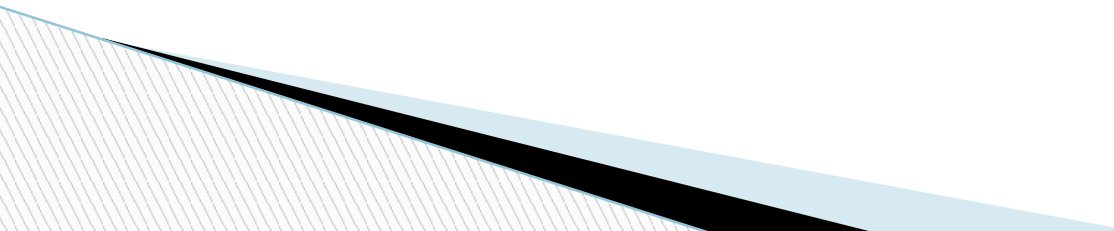
4. Відносини батька та дітей

Правовий статус батька та дітей

Батько	Persona sui juris	Діє від власного імені
		Виступає носієм права власності
Син	Persona alieni juris	Діє від імені батька
		Виступає носієм права пекулія

Права батька щодо дітей:

- право батька розпоряджатися життям і смертю дітей;
  - право продажу дітей, в т.ч. і у гладіатори;
  - право визнати дитину своєю;
  - право ноксальної видачі сина чи дочки їх кредитору;
  - право еманципації (звільнення дитини від своєї влади).
-

Обмеження прав домовладки на майно дітей:

Юлій Цезар

військовий пекулій не може бути витребуваний батьком, син вільно розпоряджається, в т. ч. заповідає, військовим пекулієм

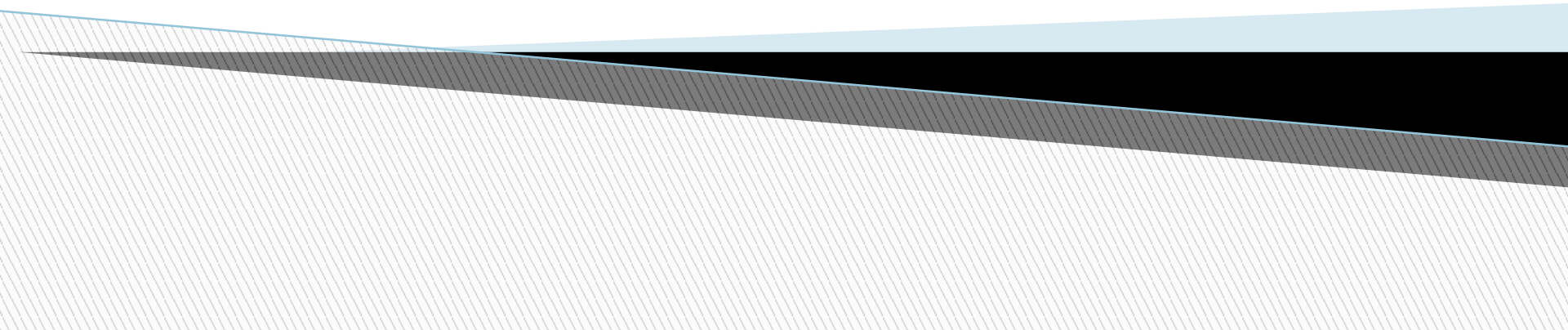
Октавіан Август

до військового пекулія прирівняно цивільний пекулій

Імператор Костянтин

одержане дітьми у спадок майно матері визнається їхньою особистою власністю

5. Опіка, піклування та усиновлення

Сурогати батьківської влади

Опіка

компенсація неіснуючої дієздатності

щодо дітей

щодо жінок

щодо хворих

Піклування

компенсація обмеженої дієздатності

щодо марнотратників

щодо п'яниць

щодо хворих

Повноваження опікуна

діти до
7 років

- Усі угоди вчиняються опікуном

діти до
12 / 14 років

- Угоди вчиняються за згодою опікуна

діти до
25 років,
жінки

- Опікун може оскаржити укладену підопічними угоду

Усиновлення – встановлення батьківської влади щодо чужої дитини (дітей)

Arrogatio

усиновлення особи
свого права

здійснюється понтифіком
на народних зборах

можуть бути усиновлені
лише повнолітні
чоловіки-громадяни

Adoptio

усиновлення особи
чужого права

здійснюється претором у
формі манципації та
символічної віндикації

можуть бути усиновлені
усі особи, в т.ч.
неповнолітні, жінки та
іноземці

© **А. Чернявський**